

**Nikola VRANJEŠ, *Na pragu vječnosti. Promišljanja o pastoralu umirućih,*
Glas Koncila, Zagreb, 2015., 139 str.**

Knjiga Nikole Vranješa ispreplitanje je dogmatsko-pastoralnih i duhovno-psiholoških elemenata satkanih oko teme pasterala umirućih. Već prvi pogled na sadržaj knjige otkriva nam autorov dar i sposobnost jasne distinkcije i povezivanja elemenata pasterala i teologije, odnosno sistematizacije elemenata pastoralne teologije. Autor je knjigu je podijelio u četiri poglavlja. U prvom govori o pastoralu umirućih kao integralnom dijelu crkvenoga djelovanja. Drugo je posvećeno elementima pasterala umirućih. Treće govori o konkretnim pitanjima i problemima susreta s umirućima, te konačno, četvrto poglavlje predstavlja logičku i kronološku nadopunu prethodnim poglavljima, a to je pastoral tugujućih.

Prvo poglavlje i posljednja dva poglavlja izrazito su pastoralne naravi s mnoštvom duhovno-psiholoških elemenata. Pastoral umirućih se promatra kao integralni dio pasterala u kojem se poseban naglasak stavlja na župnu zajednicu, na važnost povezivanja redovitoga župnog pasterala s pastoralom u bolnicama, staračkim domovima, hospicijima ili drugim mjestima u kojima se ostvaruje skrb za umiruće. Uz župnu zajednicu, poseban se naglasak stavlja na obitelj, odnosno činjenicu da u suvremenom društvu postoji tendencija »isključivanja i zanemarivanja starijih«. Zbog takve tendencije u čijem korijenu se nerijetko nalaze suvremeni zakoni kori-

snosti, efikasnosti, uspješnosti i brzine, umiranje suvremenog čovjeka biva »istrgnuto« iz obiteljskog ozračja te sve više postaje predmetom skrbi u bolnicama, staračkim domovima ili hospicijima. Obitelj dolazi u središte zanimanja kada se govori o pastoralu tugujućih u kojem se smrt i proces žalovanja vrednuju kao »višestruki pastoralni *kairos*«.

Dogmatska tematika najviše se koncentrira u drugom poglavlju, koje je u odnosu na ostala tri najopsežnije. Radi se o tematici izrazito eshatološke naravi u kojoj dominira tema smrti i vječnosti, no nisu zanemarene ni ostale eshatološke teme poput govora o životu, vječnome životu, besmrtnosti duše, patnji i umiranju, nebu i uskrsnuću mrtvih, zdravlju i bolesti, spasenju tijela i duše. Sve te teme direktno ili indirektno obuhvaćaju istodobno govor o Bogu, svijetu i čovjeku. Boga se podrazumijeva kao darovatelja života. Čovjeka se promatra kao biće stvoreno za vječnost, za život u Bogu, a stvoreni, vidljivi svijet promatra se kao »prostor« koji nije konačno čovjekovo boravište, nego samo privremeno boravište. Ne čudi nas zato što se autor u drugom poglavlju knjige, između ostaloga, poziva na tipično dogmatsku literaturu iz područja eshatologije, iako u cijelome tekstu ipak dominira autorovo osobno promišljanje. On skromno i pošteno navodi kako njegovo djelo ne predstavlja pregled kršćanske eshato-

logije, a na dogmatske se autore najviše poziva kod govora o smrti, odnosno kod pitanja kršćanskoga shvaćanja smrti.

Tema smrti predstavlja centralnu i polazišnu temu drugog poglavlja knjige. Postavka je da o ispravnom poimanju i pristupu smrti i umiranju ovisi i ispravan odnos prema životu, osobito duhovnom, sakramentalnom životu, te odnos prema patnji, zdravlju i bolesti. To je pogotovo važno ako se uzme u obzir činjenica da govor o smrti u suvremenom društvu predstavlja svojevrsnu tabu temu. Govor o smrti se na različite načine izbjegava i potiskuje. Tipičan trend zapadne kulture je naglašavanje samoostvarenja kao svojevrsnog oblika samospasenja, postizanja vječne mladosti kulturom tzv. *liftinga*. Na to se dobro nadovezuje religijsko i parareligijsko uvjerenje o reinkarnaciji, depersonalizacija smrti, s jedne strane površna ravnodušnost i banaliziranje, s druge strane apsolutizacija i spektakulariziranje smrti ili čak njezino smještanje u područje okultnoga i paranormalnoga.

Svi ti, s kršćanskog stajališta, pogrešni pristupi smrti imaju određenu svjetonazorsku podlogu filozofsko-religijskog predznaka. Autor zato smatra da bi nužan kršćanski odgovor na takve pristupe smrti trebao biti prije svega u obliku trajne, cjelovite i otvorene kateheze kojom bi se razvijao stav iskrena i odgovorna pristupa smrti kao prijelazu u vječnost. Vranješ predlaže četiri katehetska modela. Prvo, poučavajući o smislu, usmjeravati prema cilju, a kršćanski cilj je jedan jedini – vječni život u Bogu.

Drugo, izbjegavati futurološka i fatalistička određenja smrti. To između ostaloga znači biti oprezan prema fenomenu tzv. *near death experience* – iskustvu blizine smrti. Fatalističko, pak, poimanje smrti nespojivo je s temeljima kršćanske vjere. Smrt nema zadnju riječ. Treći model poziva na obnavljanje eklezijalnoga viđenja smrti. Strah od samoće pred pragom smrti često dolazi do vrhunca, pogotovo kod ljudi sa slabom vjerom. Međutim, »teološki gledano, u iskustvu smrti se radi ne o iskustvu 'samoće'« (str. 56). Iskustvo smrti nikako nije prekid svih veza. »Vjera nam pomaže uočiti da nas Crkva otajstveno i duhovno prati i u smrti« (str. 58). I konačno, četvrti model poziva na obnovljeno i intenzivnije katehiziranje o nebeskim stvarnostima. »Mi kršćani pravimo preslabu reklamu za nebo« (str. 59). Ovu izjavu, iznesenu još krajem prošlog tisućljeća, Vranješ smatra i te kako aktualnom. Tu se poziva na kardinala Bozanića koji kaže da je upravo perspektiva vječnosti »najveći doprinos što ga Crkva može i treba dati čovjeku današnjeg vremena u Hrvatskoj, u Europi« (str. 59). U tom smislu, u duhu teološko-antropološkog optimizma Drogoga vatikanskog koncila, Vranješ citira talijanskoga teologa Renza Lavatorija: »Možemo reći da je smrt trenutak koji zaokružuje cjelokupno zemaljsko postojanje. Ono njome završava, ali se s njom ne poistovjećuje. Svakim danom smisao smrti potiče da se ne navezujemo na posjedovanje stvari, trenutne poglede, posao i osobe koje okružuju i ispunja-

vaju naš život, ali isto tako smrt u nama budi želju za ljubavlju, traganje za višim vrijednostima, vjeru kojom sve više prianjamo uz Isusa i velikodušnije darivanje bližnjima« (str. 45).

Teološka promišljanja o smrti nužno nas vode do prakse duhovnosti i sakramentalnog života. Upravo tako čini Vranješ. On zajedništvo s Isusom tumači kao presudno iskustvo. To je smisao kršćanske kateheze – uvoditi u praksu, »poučavajući o smislu, usmjeravati prema cilju«, usmjeravati prema iskustvu zajedništva s Isusom. On je put, istina i život, on je uskrsnuće i život. Zato Vranješ na kraju drugog poglavlja govori o trima sakramentima pastoralna umirućih: pomirenju, bolesničkom pomazanju i euharistiji. Umiranje i blizina smrti vrlo često su milosni *kairos* u kojem čovjek spontano biva raspoložen za pomirenje s Bogom i

bližnjima. Bolesničko pomazanje ne bi se trebalo shvaćati isključivo kao »posljednje«. Zbog takva poimanja toga sakramenta mnogi umiru bez njega. Pastoralni napori trebaju stoga ići za oživljavanjem svijesti da se radi o sakramentu koji čovjeku pomaže živjeti bolest na sakramentalan način. Te konačno, euharistija shvaćena kao *popudbina*, ali ne isključivo kao *popudbina*. Govoru o sakramentima još se pridodaju neka autorova zapažanja u odnosu na slavlje sprovoda danas, sprovodna misa te molitva za pokojne.

Knjiga Nikole Vranješa nam svojom sadržajnošću doziva u svijest nužnu povezanost i nutarnju isprepletenost teologije i pastoralna, odnosno pastoralne i dogmatske teologije te kao takva predstavlja vrijedan dar promišljanja i značajan doprinos teologiji i pastoralu.

Richard Pavlić

Vincenzo PAGLIA, *Prijatelju koji ne vjeruje*, Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu – Glas Koncila, 2015., 271 str.

»Imamo umjetnost da ne bismo umrli od istine«, veli na jednom mjestu Friedrich Nietzsche. Nije li nam, možemo nadodati, dana vjera da ne bismo umrli od evidentnog? Čini se da jest! Jer čuvajući nas od ispraznosti s obzirom na očito, vjerom dajemo životu i stvarnosti dublji smisao. To je moguće postići jer je ona u biblijsko-kršćanskom smislu intimni odnos dviju osobnosti, čovjeka i Boga, utemeljen na povjerenju ne isključujući zajednicu Crkve. Osim toga, vjera ima i svoj kul-

turalno-povijesni aspekt promatran kroz prizmu odnosa kršćanstva naspram konkretnog društva, pri čemu jedno na poseban način obogaćuje ono drugo.

Teme koje smo netom natuknuli trebaju uvijek nova pretresanja shodno izazovima koje dotično razdoblje i kultura sa sobom nose. Načini njihova razmatranja su neiscrpnj, od znanstveno-diskurzivnog preko umjetničkog do osobno-intimnog, pri čemu ovaj potonji uvijek stoji u pozadini onih prethodnih. Pritom